

УДК 343.352:347.191.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.87>

АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОГРАМА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ: ІНСТРУМЕНТ ДОВІРИ, БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Шульган І.І.,

*кандидат юридичних наук,
доцентка кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-9623-3495*

Антонюк О.О.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0009-0004-0130-7984*

Клинчик В.М.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0009-0001-6934-2792*

Шульган І.І., Антонюк О.О., Клинчик В.М. Антикорупційна програма юридичної особи: інструмент довіри, безпеки та конкурентоспроможності.

Актуальним є питання запобігання корупції в діяльності юридичних осіб, що становить значну загрозу економічній безпеці, інвестиційній привабливості та національним інтересам України, особливо в умовах триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації та євроінтеграційних прагнень держави. Стаття висвітлює проблему розробки та впровадження ефективних антикорупційних програм юридичними особами як ключового інструменту корпоративної доброчесності та управління корупційними ризиками.

У статті обґрунтовується необхідність запровадження комплексних антикорупційних заходів у корпоративному секторі не лише як виконання законодавчої вимоги для певних категорій юридичних осіб, але і як стратегічного кроку для зміцнення довіри, безпеки та конкурентоспроможності бізнесу. Методами дослідження були формально-юридичний аналіз чинного законодавства України у сфері запобігання корупції, системний аналіз наукових праць вітчизняних вчених з питань антикорупційного комплаєнсу та корпоративного управління, а також аналіз практичних аспектів впровадження антикорупційних програм, висвітлених у методичних матеріалах НАЗК та наукових публікаціях.

У дослідженні аналізується зміст та структура антикорупційної програми юридичної особи, детально розглядаються її ключові компоненти: оцінка корупційних ризиків, норми професійної етики, процедури внутрішнього контролю та моніторингу, механізми реагування на виявлені порушення. Автори статті вважають, що ефективність програми залежить від відповідального лідерства, належного ресурсного забезпечення та активної участі всіх працівників.

Підсумовується, що належним чином розроблена та імplementована антикорупційна програма є не формальним документом, а дієвим інструментом управління ризиками, формування культури доброчесності та підвищення ділової репутації. Особлива увага приділяється поняттям антикорупційного комплаєнсу, нульової толерантності до корупції, управління корупційними ризиками та конфлікту інтересів. Встановлено доцільність використання ризик-орієнтованого підходу при розробці програми та посилення методичної підтримки юридичних осіб.

Ключові слова: антикорупційна програма, юридична особа, запобігання корупції, корупційні ризики, комплаєнс, доброчесність, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), конфлікт інтересів.

Shulhan I.I., Antoniuk O.O., Klynchuk V.M. Anti-corruption program for legal entities: a tool for trust, security, and competitiveness.

The issue of preventing corruption in the activities of legal entities is relevant, as it poses a significant threat to Ukraine's economic security, investment attractiveness, and national interests, especially in the context of the ongoing full-scale armed aggression by the Russian Federation and the state's European integration aspirations. The article highlights the problem of developing and implementing effective anti-corruption programs by legal entities as a key tool for corporate integrity and corruption risk management.

The article justifies the need to introduce comprehensive anti-corruption measures in the corporate sector not only as a legislative requirement for certain categories of legal entities, but also as a strategic step to strengthen trust, security, and business competitiveness. The research methods included a formal legal analysis of the current Ukrainian legislation in the field of corruption prevention, a systematic analysis of scientific works by domestic scholars on anti-corruption compliance and corporate governance, as well as an analysis of the practical aspects of implementing anti-corruption programs, as highlighted in the methodological materials of the National Agency for Corruption Prevention and scientific publications.

The study analyzes the content and structure of a legal entity's anti-corruption program, examining its key components in detail: assessment of corruption risks, professional ethics standards, internal control and monitoring procedures, and mechanisms for responding to identified violations. The authors of the article believe that the effectiveness of the program depends on responsible leadership, adequate resources, and the active participation of all employees.

It is concluded that a properly developed and implemented anti-corruption program is not a formal document, but an effective tool for managing risks, forming a culture of integrity, and enhancing business reputation. Particular attention is paid to the concepts of anti-corruption compliance, zero tolerance for corruption, corruption risk management, and conflict of interest. The feasibility of using a risk-based approach in program development and strengthening methodological support for legal entities has been established.

Key words: anti-corruption program, legal entity, corruption prevention, corruption risks, compliance, integrity, National Agency on Corruption Prevention (NACP), conflict of interest.

Постановка проблеми. Проблема корупції залишається одним із найгостріших викликів для сучасної України. Її системний характер, проникнення у різні сфери суспільного та економічного життя створюють реальні загрози національній безпеці, гальмують економічний розвиток, підривають довіру громадян до державних інституцій та перешкоджають успішній європейській інтеграції держави. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації, коли ефективне та прозоре використання ресурсів, як внутрішніх, так і наданих міжнародними партнерами, є критично важливим для обороноздатності та стійкості країни.

Поряд із публічним сектором, значні корупційні ризики існують і в діяльності юридичних осіб приватного права. Прояви корупції у корпоративному середовищі, такі як хабарництво, зловживання повноваженнями посадовими особами, конфлікт інтересів, не лише завдають прямої фінансової шкоди компаніям, але й спотворюють конкурентне середовище, знижують інвестиційну привабливість бізнесу, руйнують ділову репутацію та можуть призводити до серйозної юридичної відповідальності, включаючи кримінальну. Недооцінка цих ризиків та відсутність дієвих механізмів їхньому запобіганню може мати катастрофічні наслідки для стабільності та розвитку підприємств.

У цьому контексті розробка та впровадження юридичними особами власних антикорупційних програм стає невід'ємною складовою належного корпоративного управління та ефективного управління ризиками. Така програма, визначена Законом України «Про запобігання корупції» як комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції, виступає ключовим інструментом для формування культури доброчесності, мінімізації корупційних загроз та забезпечення відповідності діяльності компанії вимогам законодавства та міжнародним стандартам. Наявність та реальна дієвість антикорупційної програми є важливим сигналом для партнерів, інвесторів та суспільства про відповідальне ставлення компанії до ведення бізнесу.

Метою дослідження є комплексний аналіз нормативно-правових засад та практичних аспектів розробки та реалізації антикорупційних програм юридичними особами в Україні, виявлення ключових проблемних питань у цій сфері та формулювання пропозицій щодо вдосконалення механізмів запобігання корупції в корпоративному секторі з урахуванням сучасних викликів.

Стан опрацювання проблематики. Питанням правового регулювання, розробки та впровадження антикорупційних програм юридичних осіб у своїх наукових працях приділяли увагу такі українські вчені та автори як Є.Л. Стрельцов, який досліджував комплексний підхід до антикоруп-

ційної політики та «токсичний» вплив корупції на демократичні цінності; О.В. Ткачова, яка аналізувала сутність та вимоги до змісту антикорупційних програм, а також статус антикорупційного уповноваженого; О.В. Таволжанський, що вивчав проблеми запобігання корупції саме у приватному секторі та важливість дотримання міжнародних стандартів.

Також вагомий внесок у дослідження суміжних питань зробили А.А. Мартинов та А.О. Русанов, розглядаючи протидію корупції як умову економічної безпеки; Є.В. Петруняк, аналізуючи антикорупційну програму як основу протидії корупції у фінансовій сфері; Н.В. Сметаніна, яка надавала рекомендації щодо системи комплаєнсу в діяльності юридичних осіб; Р.В. Негара, що уточнював поняття посадової особи юридичної особи публічного права в контексті антикорупційного законодавства. Зазначені автори розглядали різні аспекти антикорупційної діяльності в корпоративному секторі, правовий статус суб'єктів, вимоги до програм та їхню роль у системі запобігання корупції.

Незважаючи на наявність значної кількості праць, присвячених загальним питанням антикорупційної політики та комплаєнсу, окремі аспекти функціонування антикорупційних програм юридичних осіб в умовах сучасних викликів (зокрема, воєнного стану та правової невизначеності щодо типової програми) потребують подальшого поглибленого дослідження. Залишаються дискусійними питання забезпечення реальної ефективності програм, гарантій незалежності Уповноважених, адаптації антикорупційних заходів до специфіки різних секторів економіки та оцінки результативності їх впровадження.

Виклад основного матеріалу. Постановка проблеми корупції та необхідність її подолання залишаються одними з найактуальніших викликів для сучасної України, особливо в умовах триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації та стратегічного курсу на європейську інтеграцію. Реалізація державної антикорупційної політики ґрунтується на засадах, визначених Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» [1].

Корупційні практики, що пронизують різні сфери суспільного життя, визнаються однією з ключових перешкод для стабільного економічного зростання, розбудови ефективних демократичних інститутів та становлять реальну загрозу національній безпеці.

Як слушно зазначає Є.Л. Стрельцов, корупція має «токсичний» вплив на ідеали демократії та забезпечення реалізації прав і свобод людини, створюючи незаконні привілеї для одних та позбавляючи природного доступу до соціальних можливостей інших [2, с. 217].

У цьому контексті особливої ваги набуває розробка та впровадження дієвих механізмів запобігання корупції не лише в публічному секторі, але й у діяльності юридичних осіб приватного права, де корупційні ризики також є значними і можуть мати серйозні наслідки, включаючи порушення конкуренції, зниження інвестиційної привабливості та підрив ділової репутації [3, с. 172].

Одним із ключових інструментів у системі запобігання корупції в корпоративному секторі виступає антикорупційна програма юридичної особи. Чинне законодавство України, а саме стаття 62 Закону України від 14.10.2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції» визначає її як комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи [4].

На думку О.В. Ткачової, сутність будь-якої антикорупційної програми полягає в ідентифікації корупційних ризиків та визначенні заходів щодо усунення або мінімізації їх впливу [5, с. 144]. Це комплексний документ стратегічного характеру, що окреслює процес управління корупційними ризиками з урахуванням специфіки діяльності конкретної організації та загальної державної антикорупційної політики. Важливість такого інструменту підкреслюється тим, що він є ключовим елементом системи антикорупційного комплаєнсу, тобто системи забезпечення відповідності діяльності компанії вимогам законодавства та етичним нормам [6]. Створення та імплементація ефективної системи комплаєнсу стає невід'ємною частиною належного корпоративного управління.

Впровадження антикорупційних програм ґрунтується на принципі нульової толерантності до корупції, що означає абсолютну нетерпимість до будь-яких її форм та проявів [7]. Така програма, як зазначається на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), є основою для сталого розвитку юридичної особи та формування її корпоративної культури, що базується на доброчесності та відповідності вимогам законодавства [6].

Як наголошує Є.Л. Стрельцов, розробка комплексної антикорупційної політики, що включає як профілактичні (превентивні), так і правозастосовні (репресивні) заходи, є необхідною для досягнення реальної продуктивності у боротьбі з корупцією [2, с. 218].

Формування такої політики на рівні підприємства дозволяє не лише мінімізувати ризики притягнення до відповідальності, але й підвищити ефективність управління, зміцнити довіру партнерів та інвесторів, покращити репутацію та, як наслідок, зміцнити позитивний імідж компанії.

Законодавство України встановлює обов'язковість затвердження антикорупційних програм для певного кола юридичних осіб. Відповідно до частини другої статті 62 Закону України «Про запобігання корупції» [4], це стосується керівників:

державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

юридичних осіб, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень [4].

Для інших юридичних осіб затвердження антикорупційної програми є добровільним, однак її наявність стає дедалі важливішим фактором, що свідчить про відповідальне ставлення компанії до ведення бізнесу, сприяє зміцненню довіри з боку партнерів та інвесторів, а також підвищує її конкурентоспроможність.

Як зазначають А.А. Мартинов та А.О. Русанов, наявність дієвого механізму боротьби із корупцією є необхідною умовою забезпечення прийнятного рівня економічної безпеки та сталого розвитку в будь-якій країні [8, с. 258].

На нашу думку, в умовах прагнення України до повноправного членства в Європейському Союзі, впровадження високих стандартів корпоративної доброчесності, включаючи ефективні антикорупційні програми, стає не просто бажаним, а необхідним кроком для українського бізнесу, що сприятиме його інтеграції у європейський економічний простір та підвищить його привабливість для іноземних інвестицій.

Стаття 63 Закону України «Про запобігання корупції» [4] визначає основні вимоги до змісту антикорупційної програми юридичної особи. Вона може містити, зокрема, такі положення: сфера застосування та коло осіб, на яких поширюються її положення (працівники, керівництво, представники, а іноді й контрагенти); вичерпний перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів, процедур та порядок їх виконання (застосування), зокрема порядок проведення періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи; норми професійної етики працівників юридичної особи; порядок здійснення належного нагляду, контролю та моніторингу за дотриманням антикорупційної програми у діяльності юридичної особи, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів; порядок вжиття заходів реагування щодо виявлених фактів корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема, інформування уповноважених державних органів, проведення внутрішніх розслідувань та інші. Деталізація цих положень дозволяє створити дієвий внутрішній механізм протидії корупції, адаптований до специфіки конкретної юридичної особи [5, с. 144].

З метою надання методичної допомоги юридичним особам у розробці таких програм, НАЗК має повноваження затверджувати Типову антикорупційну програму юридичної особи [5, с. 144].

Важливо зазначити, що Наказом НАЗК від 10 грудня 2021 року № 794/21 було затверджено відповідну Типову програму [7]. Однак, цей наказ втратив чинність 21 серпня 2024 року на підставі Наказу НАЗК від 15 січня 2024 року № 22/24 [9], який, у свою чергу, був скасований Наказом НАЗК від 14 серпня 2024 року № 239/24 [10]. Така послідовність скасування створила певну правову невизначеність щодо єдиного актуального зразка типової програми станом на кінець 2025 року. Тим не менш, юридичні особи, для яких затвердження програми є обов'язковим згідно із Законом [4], продовжують виконувати цей обов'язок.

У такій ситуації, на нашу думку, структура та основні положення Типової антикорупційної програми, затвердженої Наказом № 794/21 [7], хоч і не є формально чинними, все ж можуть слугувати важливим орієнтиром та методичною основою для розробки власних програм юридичними особами, оскільки вони базувалися на вимогах статті 63 Закону [4].

Антикорупційна програма юридичної особи повинна включати преамбулу з проголошенням цінностей доброчесності та нульової толерантності до корупції, визначення ключових термінів, мету та сферу застосування. Особлива увага має приділятися положенням про відповідальне лідерство керівництва та нормам професійної етики працівників. Також вона деталізує права та обов'язки працівників, визначає заборонені корупційні практики (хабарництво, зловживання повноваженнями, конфлікт інтересів тощо), встановлює правовий статус уповноваженого з реалізації антикорупційної програми та гарантії його незалежності.

Окремі розділи антикорупційної програми повинні бути присвячені системі управління корупційними ризиками (ідентифікація, оцінка, мінімізація), проведенню просвітницьких заходів (навчання, консультації), а також конкретним заходам запобігання корупції – таким як врегулювання конфлікту інтересів, взаємодія з діловими партнерами, політика щодо подарунків та ділової гостинності, здійснення благодійної та спонсорської діяльності, а також перевірки кандидатів на посади.

Антикорупційна програма встановлює чіткі правила та процедури щодо конкретних заходів запобігання корупції, що стосуються найбільш ризикових сфер діяльності. Особлива увага повинна

бути зосереджена на правилах запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Своєчасне виявлення та адекватне врегулювання яких дозволяє уникнути прийняття упереджених рішень та зловживань на користь приватних інтересів працівника.

Не менш важливим є механізм перевірки ділових партнерів (контрагентів, постачальників, клієнтів). Метою такої перевірки є оцінка їхньої ділової репутації на предмет толерантності до корупції, наявності власних антикорупційних політик та виявлення потенційних корупційних ризиків у співпраці (наприклад, чи не є партнер фіктивною компанією, чи не пов'язаний він з політично значущими особами, чи не має він історії корупційних правопорушень). Юридична особа може відмовити у встановленні або продовженні ділових відносин у разі виявлення обґрунтованих сумнівів щодо доброчесності партнера.

Антикорупційна програма також має врегульовувати питання ділової гостинності та подарунків, встановлюючи чіткі критерії їхньої допустимості: відсутність мети впливу на рішення, відповідність загальноновизнаним уявленням про гостинність та діловим звичаям, дотримання законодавчих (наприклад, обмеження вартості подарунків для публічних службовців, якщо партнер є таким) та внутрішніх обмежень вартості, прозорість та обґрунтованість.

Забороняється дарування та отримання подарунків у вигляді грошових коштів або їх еквівалентів (подарункових сертифікатів). Аналогічні вимоги щодо прозорості, відсутності корупційних ризиків та відповідності законодавству застосовуються до благодійної та спонсорської діяльності, а також до підтримки політичних партій (якщо вона не заборонена законом або політикою компанії) [5]. Усі ці види діяльності підлягають попередній перевірці та погодженню уповноваженим для уникнення їх використання як прихованої форми хабарництва чи незаконного впливу.

За порушення положень антикорупційної програми до працівників можуть застосовуватися заходи дисциплінарної відповідальності згідно з законодавством про працю та внутрішніми правилами компанії. Інформація про притягнення до відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення підлягає внесенню до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що може мати негативні наслідки для подальшої кар'єри особи, зокрема, обмеження щодо зайняття певних посад.

Нагляд і контроль за дотриманням програми в межах юридичної особи здійснює антикорупційний уповноважений шляхом розгляду повідомлень, проведення планових та позапланових перевірок структурних підрозділів та окремих працівників, моніторингу виконання антикорупційних заходів. Він регулярно (не рідше одного разу на півроку) готує звіти про стан виконання програми для керівництва та засновників (учасників). Сама програма не є статичним документом і підлягає періодичному перегляду та оновленню за результатами оцінки корупційних ризиків, моніторингу її ефективності, виявлених порушень, а також у зв'язку зі змінами у законодавстві чи організаційній структурі компанії. Це забезпечує її актуальність, гнучкість та відповідність поточним викликам і ризикам.

Впровадження ефективної антикорупційної програми, що відповідає міжнародним стандартам, має значні переваги для юридичної особи. Це не лише вимога законодавства для певних категорій суб'єктів, але й потужний інструмент для зміцнення довіри з боку клієнтів, інвесторів, ділових партнерів та суспільства в цілому.

Прозорість діяльності, дотримання принципів доброчесності та міжнародних антикорупційних стандартів є ключовою передумовою для залучення інвестицій, участі у процесах відновлення України та її подальшого руху до повноправного членства в ЄС [12, с. 141].

Дотримання антикорупційного комплаєнсу стає дедалі важливішим фактором конкурентоспроможності на глобальному ринку, особливо при виході на міжнародні ринки або співпраці з іноземними партнерами, які мають жорсткі вимоги до доброчесності контрагентів.

О.В. Таволжанський підкреслює, що, незважаючи на поширений скептицизм щодо можливості вести бізнес в Україні без корупції, неухильне дотримання міжнародних антикорупційних стандартів є реальною альтернативою сумнівним «перевагам» корупційної практики та може принести значні довгострокові вигоди бізнесу, включаючи покращення репутації, доступ до нових ринків, зниження ризиків штрафів та санкцій [3, с. 174]. Таким чином, антикорупційна програма є не просто формальним документом для перевіряючих органів, а стратегічним інвестиційним інструментом, що сприяє безпеці, стабільності, підвищенню ефективності та довгостроковому успіху юридичної особи в сучасному, дедалі більш вимогливому до доброчесності, бізнес-середовищі.

Висновки. Таким чином, антикорупційна програма юридичної особи є комплексним інструментом, що ґрунтується на нормах національного законодавства та міжнародних стандартах. Її розробка та належне впровадження є важливим кроком на шляху до формування культури доброчесності в корпоративному секторі, мінімізації корупційних ризиків та, як наслідок, зміцнення довіри, безпеки та конкурентоспроможності українського бізнесу як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Ефективність програми значною мірою залежить від відповідального лідерства керівництва, належного ресурсного забезпечення та активної участі всіх працівників у її реалізації. Важливим кроком у реалізації антикорупційної стратегії є Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки [11], яка деталізує заходи у пріоритетних сферах, включаючи державний та приватний сектори економіки, та слугує орієнтиром для розробки відомчих та корпоративних програм [12].

Успішна реалізація антикорупційної програми юридичної особи потребує не лише її формального затвердження, але й побудови дієвої системи внутрішніх механізмів контролю, навчання, реагування та постійного вдосконалення. Належне функціонування цих механізмів є запорукою перетворення програми з декларативного документа на реальний інструмент управління ризиками та формування добросовісного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 41. Ст. 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Стрельцов Є.Л. Антикорупційна політика: комплексний підхід. *Правове забезпечення ефективного виконання завдань і функцій Української держави в умовах воєнного стану: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 16 травня 2024 р.). 2024. С. 216–219. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/krc_conf_pravove_zabezpechennya_traven_2024.pdf#page=216 (дата звернення: 29.10.2025).
3. Таволжанський О.В. Проблеми впровадження конструктивного запобігання корупції у приватному секторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 90(4). С. 171–178. URL: <https://visnykpravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340125> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.10.2025).
5. Ткачова О.В. Аналіз вимог до антикорупційної програми юридичної особи. *Приватна корупція: поняття, причини, відповідальність та заходи запобігання: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 26 червня 2020 р.). Харків: НДІ ВПЗ ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України, 2020. С. 143–145. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2020/07/Матер-конф_Приватна-корупція_НДІ-ВПЗ-Сташиса_на-сайт_2020.pdf#page=143 (дата звернення: 29.10.2025).
6. Антикорупційні програми юридичних осіб. *Національне агентство з питань запобігання корупції: офіційний вебсайт*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/spivpratsya-z-biznesom/> (дата звернення: 29.10.2025).
7. Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.12.2021 № 794/21. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 31 грудня 2021 р. за № 1702/37324. (Втратив чинність 21.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1702-21> (дата звернення: 29.10.2025).
8. Мартинов А.А., Русанов А.О. Передумови формування ефективної системи протидії корупції в Україні. *The XXI International Scientific and Practical Conference «Theoretical methods of research of the latest problems»* (Prague, Czech Republic, May 27–29, 2024). European Conference, 2024. С. 257–260. URL: <https://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24420/1/9-789-40372-404-1.pdf#%23page%3D258> (дата звернення: 29.10.2025).
9. Про внесення змін до наказу Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 грудня 2021 року № 830/21: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 15.01.2024 № 22/24. (скасовано Наказом № 239/24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0099-24> (дата звернення: 29.10.2025).
10. Про скасування наказу Національного агентства з питань запобігання корупції від 15 січня 2024 року № 22/24: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 14.08.2024 № 239/24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-24> (дата звернення: 29.10.2025).
11. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 220 від 4 березня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF> (дата звернення: 29.10.2025).
12. Петруняк Є.В. Антикорупційна програма як основа протидії корупції у фінансовій сфері. *Академічні візії*. 2023. № 26. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1691> (дата звернення: 29.10.2025).